

Második díjazott

LAJTHA LÁSZLÓ
zeneszerzői munkássága és népzene gyűjtő tevékenysége
MAGYAR ÖRÖKSEG

Lajtha László zeneszerző, népzene kutató 1892-ben született Budapesten, egy évtizeddel volt fiatalabb Bartóknál és Kodálynál.

Életének méltatói találóan jellemezték történeti helyét és szerepét: a franciaországi zenei élet reprezentánsai a XX. századi magyar zene harmadik nagy mesterének tekintették Bartók és Kodály oldalán, s elismerésüket rangos francia kitüntetéssel is kifejezésre juttatták, amikor 1955-ben az Académie des Beaux Arts levelezőtagjává választották. Ezt a kitüntetést Liszt Ferencet követően csupán Lajtha László nyerte el a XX. század magyar zeneművészei közül.

A magyar kortársak közül Lajtha László jelentőségét Szabolcsi Bence fogalmazta meg a legtömörebben, aki Lajthában a XX. század magyar zeneszerzésének egyik legeredetibb, legszuverénebb egyéniségét tisztelte.

Mindkét értékelés lényegre látóan jelölte ki Lajtha pályájának döntő meghatározottságát. A franciák nem tévedtek, amikor "harmadik nagy magyar"-ként ismerték fel Lajtha szellemiségében azokat a meghatározó törekvéseket, amelyek Lajthát Bartók és Kodály programjával egybekapcsolták. Jól látták, hogy Lajtha is azon magyar zeneszerzők köréhez tartozik, akik alkotó pályájukat megosztották a népzene kutatás feladatával, akik döntő szerepet vállaltak a magyar zenefolklór felkutatásában, gyűjtésében, tudományos feldolgozásában és az új ismeretek publikálásában. Párizsban már az 1930-as évektől kezdve megszólaltak Lajtha kompozíciói, és francia kiadójának köszönhetően művei, a második világháborús évek kivételével, szinte egész életében helyet kaptak a francia koncert-életben. Jellemző momentumként említhető, hogy Lajtha párizsi látogatásainak rendszerességére nem zeneszerzői megbízatásai, hanem folklorista tevékenysége adott alkalmat az 1930-as évektől kezdődően, amikor a *Szellemi Együttműködés Nemzetközi Intézete* szervezetében a *népzene és néptánc bizottság* keretében a magyar folklórkutatást képviselte.

De ugyancsak találó volt a magyar zenei élet összefüggésében Lajtha eredetiségének hangsúlyozása éppen Bartók és Kodály viszonylatában, mert Lajtha, aki az új magyar zene nemzeti hagyományokra épülő programjával azonosult, egész pályautján hangsúlyozottan törekedett alkotói önkifejezése egyéni voltára, személyisége függetlenségére zeneszerzői és népzene kutatói munkájában egyaránt. E feltétlen szuverenitás-igény Lajtha zenéjében feltűnően érvényesült: tudatosan elkülönült a két nagy kortárs számos törekvésétől, műfajválasztásában, esztétikai nézeteiben egyéni döntéseit érvényesítette. Csupán néhány példát említek az elmondottak illusztrálására. Lajtha zenéjének formai pilléreként számos olyan hagyományhoz fordult, amelyet Bartók és Kodály szándékosan került. Így például Lajtha a XVIII. és XIX. századi zenekari formára, a szimfóniára építette fel életműve egyik bázisát, e műfajban sorozatszerűen komponált. Kilenc szimfóniát alkotott, természetesen a XX. század művészeti követelményeivel összhangban. De számos más stílári vonatkozásban is a saját útját járta: a zenefolklór használatában jóval tartózkodóbb volt kortársainál, csak ritkán vállalta a magyar folklór közvetlen beépítését, és inkább rejtett módon alkalmazta a népzenei eredetű hatásokat, minthogy hangsúlyt helyezett volna rájuk. E téren csak élete

utolsó periódusában tett kivételt. Népdalfeldolgozásainak aránya is maghatározóan csekélyebb volt nagy kortársaiénál.

Folklórkutatóként is szembeötlő volt szuverenitása. A nemzeti hagyomány-kutatás feladatát úgy értelmezte, hogy az összképhez mindenkinek a maga egyéni hozzájárulásával kell csatlakoznia. Megkereste és megtalálta a maga területét: bár a vokális népzene ősi, legértékesebb hagyományának felgyűjtésében is komoly érdemeket szerzett, a hangszeres népzene kutatásban vált útmutatóvá, felfedezővé. Gyűjtései a magyar hangszeres népzene terén alapkötetként értékelhetők, mind az erdélyi, mind a felvidéki és a nyugat-magyarországi hagyomány-területen. Példaként a legismertebb és legkiemelkedőbb eredményt idézem: az erdélyi hangszeres népzenei hagyomány második világháborút megelőző felkutatását, a széki gyűjtés publikációját és az ennek nyomdokain máig viruló revival mozgalmat, táncház gyakorlatot, amely Lajtha széki gyűjtése nélkül nem jöhetett volna létre.

Lajtha László életműve és szellemisége a maga elsődleges francia orientációjával ritka viszonylatot képviselt a magyar művelődés főként német-osztrák irányultságában. Párizshoz, ahol a nemzetközi népzenei bizottság magyar képviselőjeként, majd vezetőjeként az 1930-as évektől kezdődően évente egyszer-kétszer megfordult, szoros és sokszálú alkotói-baráti kapcsolat fűzte. A *Triton* nevet viselő nemzetközi kortárs-zenei hangverseny társaság tagjaként évente, két évente bemutatták műveit. E francia szellemi-művészi befolyás maghatározóan hatott művészetére: stiláris szemléletében és vokális műveinek szövegválasztásában közvetlenül kifejezésre jutott.

Lajtha közvetlen európai inspirációi ellenére sem távolodott el a magyar alkotás talajától. Alkotóművészként és állampolgárként is vállalta magyarságát. Döntését jól példázza egyik sorsfordulója 1948-ban. Ekkor ugyanis egy szabad alkotói évet töltött Londonban T. S. Eliot *Murder in the Cathedral*-jának filmzenei alkotásával, és amikor ennek lejártával a hazatérés és kintmaradás kérdésével szembesült, e kritikus történelmi szituációban is a hazatérés mellett döntött, visszatért Magyarországra. Élete hátralévő 15 évében vállalnia kellett döntése következményeit: fokozatos kirekesztődését a művészi és tudományos életből, kényszernyugdíjaztatását és az elkerülhetetlen izolációt Nyugat-Európától. Életeleme a munka maradt. Rendületlen erővel, egyedülálló következetességgel folytatta a népzenei gyűjtőmunkát egy-két választott munkatársával (közülük Erdélyi Zsuzsannát említem). Útmutatásai újabb kutató nemzedéknek adtak programot. Kompozíciós munkájában is elvhű maradt, a saját belső törvényeinek engedelmeskedett szimfóniáinak és kvartettjeinek sorozatos alkotásában, majd az ötvenes években kihívást jelentő magyar egyházzenei kompozícióiban: két miséjében, *Magnificat*-jában és *Mária-himnuszainak* szokatlan harmóniáiban.

Az 1956-os forradalom testileg-lelkileg megrendítette. Ő volt az egyetlen zeneszerző, aki az eseményekkel egyidejűleg *VII. szimfóniája* keretében reflektált a nemzet újabb tragédiájára. Abban is egyedülálló volt, hogy a megviselő történésekre szervezete szívinfarktussal válaszolt. Felépülése után még öt évet kapott a sorstól. Természetesen korábbi életmódján semmit sem változtatott. Havonta egy hetet, tíz napot falun töltött megerőltető gyűjtőmunkával. A többi időt itthon, zeneszerzéssel és gyűjtésének tudományos feldolgozásával töltötte.

1962-ben, 70 évesen megérte, hogy párizsi barátainak meghívására európai körutat tegyen, tudományos előadást tartson a Sorbonne-on, műveinek koncertbemutatóit személyesen is

meghallgathassa, és emigrációban élő fiait viszontláthassa. Európai búcsú-útról természetesen ismét hazatért, továbbra is népzene gyűjtött, és komponált.

Az egyik Vas megyei gyűjtőútról megérkezvén egy második szívinfarktus okozta halálát.

Lajtha a XX. századi magyar zeneszerzést egyedülálló vonásokkal, műfajokkal gazdagított, mély művészi affinitása és személyes inspirációi által szoros kapcsolatot teremtett a kortárs francia zeneszerzéssel, amelynek alkotásait Magyarországon is megszólaltatta. Európai kitekintése tudományos szemléletét és törekvéseit is meghatározta, döntő szerepet vállalt a népzene kutatás nemzetközi szervezeteinek, kiadványainak létrehozásában.

Zeneszerzői és népzene kutatói életműve egyképpen a magyar örökség részét képezi.

Berlász Melinda zene történe

Életrajz

Lajtha László (*1892. június 30. Budapest, +1963. február 16. Budapest) zeneszerző, népzene kutató. A Zeneakadémián Szendy Árpád (zongora) és Herzfeld Viktor (zeneszerzés) tanítványa, majd Lipcsében, Genfben, Párizsban (Vincent d'Indynél) tanul. Az I. világháborúig évente több hónapot Párizsban tölt. 1913: zeneszerzés diplomát szerez. 1910-ben kapcsolódik be a népzenei gyűjtőmunkába. 1913-1950: a Magyar Nemzeti Múzeum népzenei gyűjteményének vezetője. 1914-18: a fronton harcol, 1919-től a Nemzeti Zenede tanára. 1945: a Magyar Rádió, 1945-48: a Nemzeti Zenede igazgatója. 1947: a Nemzetközi Népzenei Tanács (International Folk Music Council) egyik alapítója. 1951: Kossuth-díj, tanári, majd múzeumi állásából elbocsátják. 1952: a Zeneakadémián népzenei lejegyzési módszertant tanít. Ujfalu ssy József javaslatára kap anyagi támogatást népzene gyűjtő munkája folytatásához. Egyre inkább elszigetelődik, csupán egy szűk szakmai kör (Rajeczky Benjamin, Erdélyi Zsuzsanna) segíti a népzenei gyűjtésben, a kiadásra történő előkészítésben.